

29. Međunarodna konferencija o globalnoj sigurnosti
Rim, 16 – 19. juli 2012. godine

**Obraćanje dr. Zlatka Lagumdžije, zamjenika predsjedavajućeg Vijeća ministara i
ministra vanjskih poslova Bosne i Hercegovine**

Prije svega želim zahvaliti našem domaćinu, Centru za istraživanje strateškog odlučivanja, kao i ljudima koji po 29. put organiziraju Konferenciju koja je posvećena globalnoj sigurnosti.

Naravno, kao što sam i predstavljen kao inženjer, govorit ću iz perspektive inženjera i iz šire perspektive, socijalne perspektive kao ministar vanjskih poslova i naravno iz regionalne perspektive iz koje svi mi dolazimo, iz ugla Bosne i Hercegovine kao srce regiona ili vrata regiona.

Usput rečeno, ja sam informatičar po obrazovanju. Dvadeset godina sam u politici. Imao sam trideset i pet godina kada se rušio Berlinski zid. To sam gledao na CNN-u kada sam kao Fulbrightov stipendista obavljao postdoktorsko istraživanje i bio profesor na američkom univerzitetu, nemajući predstavu da politika može toliko promijeniti moj život. Kao informatičar, mislio sam da je život više inženjerska stvar, ali kada sam vidio padanje tih cigli, shvatio sam da će se prije ili kasnije te cigle nama dogoditi, nama koji smo bili „između“ bivše Jugoslavije, jer Bosna i Hercegovina je bila „nešto između“ u bivšoj Jugoslaviji. Ja sam bio „između“, jer sam se rodio, odrastao i živio u svom rodnom gradu Sarajevu i shvatio sam da će cigle Berlinskog zida „udariti“ nas u Sarajevu prije ili kasnije. Premda, desilo se prije nego što je bilo očekivano. To je razlog zašto sam, nakon što sam se vratio, ušao u političku arenu, jer sam shvatio da kada se jedan sistem raspadne, napravite drugi sistem prije nego se stvori vakum u kojem se mogu desiti mnoge stvari, posebno kada se napravi vakum u socijalnoj sferi. Naravno, u međuvremenu, a to je trajalo 20 godina, nisam želio da živim izvan politike, za politiku i u politici isključivo, te sam zato u posljednjih 20 godina preusmjerio svoje informatičke interese u više ekonomsko, kompetitivno i strateško korištenje informativne tehnologije, jer sam shvatio da tehnologija značajno mijenja svijet. To je i razlog zašto sam mislio da sam naučio svoje studente još prije mnogo vremena koji su željeli postati inženjeri da mogu promijeniti svijet tako što će biti dobro inženjeri, ali nažalost svijet se ne može promijeniti samo sa dobrim inženjerima. Postoje mnogo mnogo snažnije snage od inženjerskih snaga koje su potrebne da bi se to desilo.

Sada dolazimo na pitanje „cyber-kriminala.“ Navest ću šest ključnih riječi o kojima ću govoriti iz moje perspektive Bosne i Hercegovine. U jednoj grupi riječi su sigurnost, prosperitet i raznolikost, a u drugoj, koju želim da stavim zajedno iz regionalne perspektive su vrijednosti, uvjerenja i tehnologija. Kazavši da smo mi zemlja koja je „nešto između“, želim nešto pojasniti kada govorim o „cyber-sigurnosti.“ S obzirom da sam informatičar, mogu se usuditi reći da je tehnologija beskorisna, ukoliko je ne stavimo u odgovarajući kontekst. Uostalom, kompjuter je prva mašina koja nakon što se proizvede i izađe iz fabrike, nema svrhu. Ustvari, ima svrhu, ali vi definirate njegovu

svrhu nakon što procesor stavite u upotrebu. Koliko ja znam, ne postoji nijedan drugi ljudski izum, u hemijskom smislu, da nema svoju svrhu nakon što je proizveden. Svi drugi izumi imaju određenu svrhu. Naravno, vi možete uzeti čekić i umjesto da zakucate ekser, udarite nekoga u glavu, ali čekić nije izumljen da bi se udarali ljudi u glavu. Kompjuteri su zapravo mašine koje su izumljene da bi se stavile u određeni kontekst. Upravo to je razlog zašto sam rekao da danas kada govorimo o „cyber-sigurnosti“, trebali bi više govoriti sa aspekta „sigurnosti“ nego sa aspekta „cyber.“

Čuli smo veoma impresivan govor premijera Beriše koji je govorio o albanskom „preskakanju“ u ekonomskom smislu u posljednjih dvadeset godina, što je bilo veoma impresivno. Usput rečeno, kada pogledate statistike na internetu, Albanija je zemlja sa najvećom stopom penetracije od 2000. godine. Razlog je veoma jednostavan, zbog osnove. Mi smo drugi. U posljednjih deset godina, stopa penetracije korisnika interneta u zemlji je porasla oko 300 puta više u odnosu na prije deset godine. Prije tri do četiri godine, jedan moj dobar kolega iz parlamenta koji je bio generalni direktor jednog javnog preduzeća, davao je intervju i kada ga je novinar pitao za e-mail adresu, taj direktor, parlamentarac, ozbiljan čovjek mu je rekao „žao mi je, ne mogu vam dati e-mail jer sam ga ostavio u uredu.“ Poenta je da smo prije samo neke tri-četiri godine imali ozbiljne ljude koji su koncept e-maila smatrali kompjuterom, sekretaricom, ličnim pomoćnikom ili nešto poput print-outa. To se nije desilo prije bilion godina, već prije par godina.

Moja poenta je veoma jednostavna, mi kao zemlja, kao i svaka druga, smo opsjednuti prosperitetom i razumijemo da je prvi preduvjet za prosperitet – sigurnost. To je razlog zašto je primarni cilj sadašnje i buduće vlade Bosne i Hercegovine zapravo sigurnost. Sigurnost vidimo kao cilj koji je preduvjet za prosperitet. Imamo tri glavna prioriteta u našoj agendi koja su blisko povezana i koji nisu ciljevi već instrumenti za sigurnost i prosperitet, a to su: kao prvo, regionalna saradnja, kao drugo, prijem u NATO i kao treće proširenje EU i kompletiranje karte koja sada nedostaje kada govorimo o EU i Južnoistočnoj Evropi. Ova tri instrumenta, regionalna saradnja, NATO i EU su, za sve nas koji živimo u ovom dijelu svijeta, nešto što predstavlja sredstvo za pravi cilj, a pravi cilj je unutrašnja društvena i ekonomska povezanost zemlje kako bi ispunili cilj, a to je prosperitet. To je razlog zašto mislim da se u posljednjih nekoliko, recimo manje od deset, a više od dvije godine, nešto značajno promijenilo kod mlađe populacije, čega ste i sami svjesni. Bosna i Hercegovina je zemlja koja je bogata historijom i raznolikošću. Mi smo zemlja koju neki zovu nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma, zemlja jedan, dva, tri, četiri i pet - jedna zemlja, dva entiteta, tri glavne etničke grupe, četiri velike religije i pet nivoa vlade od pojedinačnog građanina do šefa države. Ali to što nam je naša raznolikost napravila u posljednjih nekoliko godina je nešto što ću usko povezati sa porastom rasta penetracije korištenja interneta i penetracijom društvenih mreža. Nove generacije su zapravo te koje vide raznolikost na dosta drugačiji način od njihovih roditelja, jer sa društvenom tehnologijom sa društvenim mrežama i slično, gdje god da se nalaze u svijetu i u bilo kojem trenutku, ko god da su, uviđaju naše male razlike u raznolikostima među 4 miliona ljudi, zbog kojih smo „dospjeli“ na CNN prije dvadeset godina jer smo ubijali jedni druge i uče o raznolikostima na mnogo bolji, mnogo drugačiji način nego je to bio slučaj sa njihovim roditeljima. Naravno, postoji jedan mali problem na tom putu kada je riječ o raznolikostima, kao i o percepciji i korištenju interneta među različitim generacijama. Vidim razliku između mene i moga sina koji ima

15 godina i mojih studenata koji imaju 25 godina, gdje vidim isti mentalit među njima. Neka literatura te ljude naziva „digitalnim domorodcima“, ljudima koji toliko koriste tehnologiju da mogu naći sve na internetu, koji imaju osjećaj da je tu odgovor na svako pitanje, samo ga treba pronaći. Ono što sam vidio kao veliku razliku, i to je ponekad uznemirujuće, je da su oni puno više efikasniji u pronalaženju odgovora, jer onog trenutka kada im date zadaću ili kada imaju problem, oni to „googlaju“, pronađu i dođu do rješenja. Ne razmišljaju mnogo o rasuđivanju, zanima ih samo rješenje koje tu i pronađu. Mi smo nešto drugačiji, staromodniji smo, mi također „googlujemo“, razrađujemo, ali i pokušavamo doći do različitih rješenja. Trudimo se barem razumjeti zašto se to desilo, koje se prednosti i nedostaci, koje su posljedice onoga što se prije desilo i što će se desiti poslije.

Ko je više efikasniji, ko je brži u pronalaženju rješenja? Da li je to zapravo neko ko je mnogo mlađi od mene kao što je moj student ili moj sin?

Malo zabrinjavajuće pitanje je da li je to način na koji trebamo nastaviti, da li je to način na koji bi trebali biti efikasniji?

Kao zaključak želim istaći dvije stvari. Prva stvar je veoma jednostavna. Moj omiljeni ekonomista koji se zove Jeffrey Sachs, s kojim se ne slažem baš uvijek, ali koji mi je izuzetno drag, napisao je jednu odličnu knjigu za koju sam siguran da većina vas zna. To je jedna od njegovih skorijih, ne posljednjih knjiga koja se zove „Zajedničko bogatstvo“ i koja zapravo govori o tome s čime se danas suočavamo. Na početku knjige navodi jednu misao koja kaže „... živimo u vremenu bizarne kombinacije emocija kamenog doba, uvjerenja srednjeg vijeka i božanske tehnologije...“ Dosta sam razmišljao o ovoj rečenici. Mislim da kada govorimo o „cyber-kriminalu“, trebamo biti više opsjednuti aspektom kriminala nego aspektom „cybera“, zato što tehnologija koju koristimo je tako moćna da prednosti i nedostaci te tehnologije, kao i korištenje tehnologije je nešto što je tako opasno i tako izazovno. Atomska energija, koja je vjerovatno jedan od najvećih izuma koji se može koristiti na oba načina i za zlo i za dobro, da bude bomba ili da se koristi za proizvodnju električne energije. Ista stvar je i sa kompjuterima. Kompjuteri u svrhu empatije mogu biti korišteni kao sredstvo za bolje, značajno bolje društvo, a mogu biti i oružje za loše, značajno loše društvo. To uvijek trebamo imati na umu.

Na kraju, želim da kao ekonomista, profesor na ekonomskom fakultetu, penzionisani inženjerac i političar zaključim parafrazirajući misao jednog od najznačajnijih lidera moderne demokratije Vaclav Havela u poznatom govoru u Ottavi koji je rekao da ako se svi slažemo da smo mi najsloženija bića na ovoj planeti i ako se svi slažemo da ko god da je Stvaralac, bilo da je to moćna sila, Bog, priroda, nešto što agnističari ne znaju šta je, svi se slažemo da ko god je stvorio ljudsko biće je puno više složeniji, moćniji i sofisticiraniji koncept od nas samih, ali da smo mi najsloženiji, najmoćniji na ovoj planeti. Tako da po definiciji, neko ko je najsloženiji može stvoriti nešto što je manje složeno. Nešto što je manje složeno ne može stvoriti nešto što je više složeno. Tako da po definiciji, mi smo, pošto smo u procesu identifikovanja naših institucija, demokratije, vladavine prava, institucije koje će nas učiniti civiliziranim ljudima, u potrazi stvaranja tako kompleksnih i tako dobrih institucija koje će nas spasiti od nas samih. Po definiciji ono šta je Havel govorio zapravo je da mi ne bi smjeli ni pomisliti niti se usuditi da stvorimo institucije koje su puno kompleksnije od nas. Ali trebamo tragati za njima i

uvijek biti svjesni činjenice da smo u mogućnosti da ih uništimo jer smo mi kompleksniji od tih institucija koje stvaramo. Rekavši to, mislim da ne trebamo tražiti najsigurniju tehnologiju, jer ipak jedini krajnji sigurni kompjuter u koji niko ne može ući je jedino empatija, a to nije naš cilj.

Hvala vam najljepša. Nadam se da nisam prekoračio svojih 15 minuta.